
Impactul colectivizării asupra spațiului privat românesc în zona Hunedoara-Orăștie

Cosmin BUDEANĂ

Colectivizarea agriculturii, transformarea ei socialistă, cum se numea operațiunea în limbaj eufemistic-oficial, a declanșat în societatea românească numeroase drame și o reacție de respingere foarte puternică, ceea ce i-a determinat pe cei care conduceau țara să ia măsuri dure pentru a-și putea pune în practică intențiile.

Se emit în acest sens în perioada 1945-1957 o serie de legi și decrete care aveau în vedere sancționarea celor care nu înțelegeau să se supună noilor reglementări. Se creează o stare de presiune permanentă asupra populației și mai ales asupra țăranimii pentru a o forța astfel să urmeze planurile comuniștilor de a se înscrie în întovărășiri și apoi în colectiv.¹

În acest context politic spațiul privat românesc este nevoit să facă față unei situații fără precedent. În noua societate comunistă românească, ca de altfel ca în orice societate totalitară, orice barieră dintre viața privată și viața publică este suprimată, aceasta manifestându-se prin non-secretul corespondenței, investigațiile polițiste la orice oră din zi și din noapte și prin incitații la delațiune.² Toate acestea distrug liniile de demarcație între viața de familie, privată, și cea a comunității, publică.

Studiul de față își propune să prezinte situația câtorva familii românești din zona Hunedoara-Orăștie, proprietare de pământ și impactul pe care colectivizarea l-a avut asupra acestora. Cu excepția a două cazuri dintre cele ce vor fi prezentate, în care persoanele afectate de colectivizare aveau domiciliu la sat, celelalte familii domiciliau în mediul urban, dar fiind provenite din mediul rural, aveau în zonele limitrofe orașului terenuri agricole în proprietate.

Informațiile au fost obținute folosindu-se metodologia de lucru specifică istoriei orale, aceasta datorită faptului că documentele oficiale, atâtea câte sunt accesibile, nu oferă relații privitoare la spațiul privat, ci doar date statistice și prezentări stereotipe, constatări standardizate asupra situației economice în perspectiva colectivizării.

Colectivizarea agriculturii a marcat și zona Hunedoara-Orăștie, și aici ca de altfel în întreaga țară reacția populației fiind una de respingere.

În 3 aprilie 1958 Gh. Gheorghiu-Dej se arăta mulțumit de ritmul colectivizării în regiunile Bacău, Baia-Mare, Cluj și Hunedoara, unde doar 10-15% din familiile de țărani erau incluse în sectorul colectivist.³

În aceste condiții în zonă cresc presiunile exercitate de autorități cu sprijinul Securității, pentru a-i convinge pe cei mai reticenți să se înscrie în colectiv. Metodele folosite au variat de la vizite și discuții până la arestări însoțite de presiuni fizice exercitate în timpul anchetelor.

S-au operat în această perioadă numeroase arestări atât în satele hunedorene cât și în principalele orașe ale regiunii: Deva, Hunedoara, Orăștie, Brad, Hațeg.

¹ O. Roske, *Accente în colectivizarea agriculturii. Articolul 209 Cod Penal*, în *Arhivele Totalitarismului*, II, nr. 1-2/1994, p. 277

² Gerard Vincent, *O istorie a secretului?*, în *Istoria vieții private*, vol. IX, București, 1997, p. 128

³ Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări, decembrie 1955-iulie 1959*, Ed. Politică, București, 1959, pp. 373, 383, 388.

Aceste acțiuni desfășurate la nivelul întregii țări au darul de a satisface pe Gheorghiu-Dej care la 25 august 1958 anunța că datorită intensificării ritmului colectivizării între 1 iulie 1957-1 iulie 1958 au fost colectivizate 700.000 de familii țărănești, iar la Plenara Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român din 26-28 noiembrie, Gheorghiu-Dej anunța numărul structurilor colectiviste: 15.723, cu 1.760.000 de familii.⁴

Aceasta era situația la nivelul României în 1958 conform declarațiilor oficiale, dar la nivelul societății hunedorene lucrurile aveau o nuanță cenușie datorată numărului mare de arestări și acțiuni de intimidare exercitate asupra populației.

În cele ce urmează vom prezenta situația câtorva familii hunedorene, care datorită împotrivirii la procesul de colectivizare au avut de suportat presiuni deosebite din partea autorităților. Acestea au mers de la arestări, pentru perioade scurte de timp, la domiciliu forțat sau la diverse condamnări însoțite și de confiscarea averii.

Familia Lăzărescu din Mărtinești, "cei mai înstăriți din sat, aveau 20 ha. de pământ și batoză", este obligată să-și părăsească satul și să se stabilească în Orăștie cu domiciliu forțat. Pământul le este confiscat iar casele familiei sunt transformate în sediul Colectivului.⁵

În comuna Aurel Vlaicu sunt arestate de asemenea mai multe persoane. Nistor Alexandru, după ce refuză sistematic să se înscrie în colectiv, deși fusese arestat de două ori pentru perioade scurte de timp (1-2 luni), este arestat din nou în ianuarie 1959, noaptea, și dus la Securitatea din Deva unde este ținut până în luna iulie. Asupra soției se fac presiuni dar aceasta refuză înscrierea motivând că ea nu are pământ, proprietatea familiei fiind moștenită de soțul său de la părinți. Trăiește într-o situație de neliniște pentru că nu știe ce s-a întâmplat cu soțul său și nimeni nu-i dă relații despre acesta, mărind astfel temerile ei și ale celor două fițe de 6 și 4 ani. Este adesea vizitată de reprezentanții autorităților mai ales că locuința familiei era aproape de sediul Securității. "Toată ziua mă vedeau sau mă căutau". "Prima dată, când intrau, erau indulgenți, vorbeau bine, d-apoi când vedea că nu-i reușește se-apuca cu aspru".⁶

Îngrijorată de soarta fiului său, mama lui Nistor Alexandru se înscrie în colectiv cu cele 5 ha. pe care le avea ea. "Mă-nscriu, văd că nu-i chip de scăpare și cel puțin mă-nscriu să-i dea drumu' lui".⁷ Aceasta se petrecea la câteva luni de la arestare, dar situația rămânea tensionată datorită celor 3-4 ha. pe care Nistor Alexandru le avea în posesie și pe care soția sa refuza să le cedeze. În iulie Nistor Alexandru este eliberat, fără să i se intenteze proces și se întoarce acasă spre spaima celor două fiice ale sale care "nu l-or mai cunoscut... era slab... alb ca peretele".⁸

În ceea ce privește problema celor 3-4 ha., aceasta fusese și ea rezolvată între timp, în sensul că pământul era deja înscris în colectiv în urma unei cereri prin care Nistor Alexandru "de bună voie și ne silit de nimeni" cerea acest lucru. Deși cererea era datată când el era arestat iar semnătura nu-i aparținea nici lui dar nici soției, protestele au fost zadarnice.

Despre situația sa Nistor Alexandru declară: "Din cauza asta m-au persecutat, că-s chiabur. Da' eu aveam pământul moștenit din tată-n fiu, nu l-am...luat cu puterea de undeva. De la moșu' o ajuns la tata și tata mi l-o [dat] mie personal".⁹

Cazurile care vor face obiectul analizei pe care o vom efectua în continuare se deosebesc într-o oarecare măsură de cele prezentate anterior. Și acestea au avut ca și cauză determinantă intenția autorităților de a accelera procesul de colectivizare dar în plus față de celelalte mai au câteva elemente distinctive: cei arestați au fost acuzați că fac parte dintr-o organizație subversivă, inexistentă în fapt, dar care a fost inventată de autorități cu sprijinul Securității*. Ca urmare a acestei înscenări cei arestați au fost condamnați la muncă silnică pe viață și confiscarea totală a averii.

Lupu Petru din Orăștie, în urma căsătoriei avea în proprietate 5 ha. de pământ. Este dat de mai multe ori

⁴ *Ibidem*, p. 505

⁵ Arhiva Institutului de Istorie Orală Cluj-Napoca (A.I.I.O.), interviu cu Zdrengea Traian, n. 1933.

⁶ A.I.I.O., interviu cu Nistor Maria, n. 1928.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ A.I.I.O., interviu cu Nistor Alexandru, n. 1922.

* A se vedea pentru detalii Budeancă F. Cosmin, *O înscenare judiciară regizată de Securitatea hunedoreană. Organizația Garda Albă*, în AIO. I, 1998, Cluj Napoca.

afară din diferite locuri de muncă, sub acuza că ar fi chiabur, acest lucru întâmplându-se prima dată în 1946. Este reangajat, dar situația se repetă până în 1957 când este concediat ultima oară spunându-i-se să meargă să-l convingă pe socru să se înscrie în colectiv. "Să mergi să faci pe socru-to să scrie în colectiv. Știm că tu ai fost sărac da' soacră-ta, socru-to cu nevastă-ta-s bogați. Dacă se scrie ei la colectiv se scrie și alții".¹⁰

Nereușita demersului de convingere atrage după sine arestarea în aprilie și condamnarea în același an, în procesul organizației "Garda Albă". Astfel socrii săi au cedat în final pentru că au fost vizitați și li s-a pus în vedere că în caz de refuz urmează să aibă aceeași soartă. "Nu vrei să te scrii nici acum în colectiv? Vrei să mergi și tu unde ți-e jinerile tău?"¹¹

Lupu Ioan, care mai suferise o arestare în 1948 este arestat din nou în vara lui 1958. I se confiscă grădina și casa iar tatăl său este obligat să cedeze la colectiv batoza, tractorul și căruța.

Condamnat la muncă silnică pe viață în decembrie 1958, în același proces cu Lupu Petru, este considerat mort de familie iar soția sa este obligată să divorțeze. Aceasta este supusă oprobriului public de către autorități, astfel că doar după 2-3 ani a putut să lucreze la colectiv, până atunci fiind respinsă de la toate locurile de muncă unde dorea să se angajeze, pe motiv că era "nevasta lu' banditu".¹²

Întors acasă în 1964 după amnistia generală se recăsătorește cu soția sa care considerându-l mort "nu se mai aștepta să-l vadă".

Situația lui Lobonț Lazăr din Ghelari este asemănătoare. Condamnat și el în același proces ca și ceilalți doi, în timp ce se afla închis la Gherla i se aduce la cunoștință că soția a intentat proces de divorț și este pus să semneze. Refuză gândindu-se la cei trei copii a căror situație ar fi fost incertă după un divorț. El nu avea de unde să știe că motivul care a determinat-o pe soția sa să recurgă la acest gest disperat au fost presiunile la care a fost supusă de către autorități și nicidecum dorința de a se recăsători cum credea el. Deși nu este de acord cu divorțul, acesta totuși are loc. Înainte de pronunțarea sentinței, asupra soției sale sunt exercitate presiuni din partea autorităților. I se confiscă vaca și mobila iar în casă sunt instalați chiriași fără ca ea să-și fi dat consimțământul.¹³

Tot în legătură cu "Garda Albă" a fost arestat și Lupu Cornel din Orăștie. Acesta avea o proprietate de 5 ha. moștenite de la părinți. Sentința pronunțată în decembrie 1958 a fost însoțită și pentru el la fel ca și în cazul celorlalți 73 de condamnați, de confiscarea totală a averii: "Mi-au confiscat tot, până și hainele pe care le-am avut". Soția încearcă să obțină achitarea sa și face recurs la București, dar fără rezultat. În timp ce se afla în celulă la Gherla este chemat la vizetă de un gardian și i se cere să semneze sentința de divorț. "Am semnat-o ... cu toate că n-am fost dus la proces, n-am știut nimic de divorțul ăsta, însă mi-am dat seama ce persecuții a avut soția afară". După eliberarea sa în 1964 s-au recăsătorit.¹⁴

Despre perioada care a urmat arestării soțului său, Ionela, soția lui Lupu Cornel își amintește cu strângere de inimă. Ea nu a fost chemată la Securitate dar era supravegheată cu strictețe: "Am fost urmărită pas cu pas ... orice mișcare care-am făcut-o ... se știa". Arestarea soțului a însemnat o lovitură foarte puternică pentru ea: "După arestarea lui nu m-a mai cunoscut nimenea ... nici prietenii nu mă mai salutau ... eram un om pierdut în oraș".¹⁵

Încearcă să se angajeze dar: "nimeni nu a acceptat să mă ia în serviciu ... cu toate relațiile pe care le aveam, cu toate cunoștințele care mă gândeam că mă vor ajuta. Nu m-a ajutat nimeni." Cei doi copii mici pe care îi avea nu-i pot permite să aibă o slujbă cu un program prea încărcat, iar faptul că soțul era arestat politic are ca urmare excluderea din câteva locuri de muncă obținute cu greu. În casă îi este instalat de la partid "un bețiv care făcea pe grozavu', membru de partid", care adesea o amenința cu moartea, acuzând-o că "este reacționară" și obligând-o să fugă de acasă pentru a scăpa de punerea în practică a acestor amenințări. Deși încearcă prin memorii la partid să explice situația grea prin care trece, și cere să nu mai fie șicanată pentru că are copii și aceștia nu au nici o vină,

¹⁰ A.I.I.O. Interviu cu Lupu Petru, n. 1911.

¹¹ *Ibidem*.

¹² A.I.I.O. interviu cu Lupu Ioan, n. 1913.

¹³ A.I.I.O. interviu cu Lobonț Lazăr, n. 1913.

¹⁴ A.I.I.O. interviu cu Lupu Cornel, n. 1925.

¹⁵ A.I.I.O. interviu cu Lupu Ionela, n. 1934.

i se răspunde: “și copiii poartă sângele lui și i-ai educat în spiritul lui reacționar ... și deci trebuie să-și primească pedeapsa”.

Ajunsa “la marginea societății”, după cum declară, dându-și seama că situația nu are altă ieșire, în disperare de cauză înaintează acțiune de divorț: “Nu mai aveam altă cale, altă posibilitate, cu toate intervențiile mele”.¹⁶

După pronunțarea divorțului problemele dispar și până în 1964 trăiește liniștită. Dar stigmatul condamnării politice a tatălui le va marca și viitorul celor doi copii, care doar după 1989 au aflat că tatăl lor fusese arestat din motive politice și din această cauză băiatul nu și-a putut împlini visul de a urma Liceul Militar iar fata Facultatea de Științe Economice.¹⁷

În 24 iunie 1958 este arestat și Petica Ioan. I se percheziționează casa și i se pune sechestru pe tot ce avea familia: haine, cărți, mobilă, casă și pământ. “Or făcut sechestru dar l-or făcut abuziv, din cauză că după lege nu aveau voie să sechestreze ... decât partea mea. Ei or făcut abuz, or luat și partea soției”. După mai multe demersuri pe la tribunale soția “a primit dreptul de a locui în casă”. Prezintă la Deva, la proces, în decembrie 1958, soția lui Petica Ioan suferă o cădere nervoasă din care nu-și va reveni decât după 5 ani și jumătate, odată cu întoarcerea soțului acasă.¹⁸

Am folosit în prezentările de mai sus, atunci când acest lucru a fost posibil, mărturiile ambilor soți, deoarece am luat în considerare faptul că procesul de memorizare funcționează pe bază de idiosincrasie. Astfel, două persoane după o viață comună de mai multe decenii au reținut în mod selectiv anumite episoade, dar nu întotdeauna aceleași, iar când un vechi menaj își evocă trecutul amintirile înmagazinate nu sunt identice, iar cele care sunt “comune” sunt apreciate în mod diferit.

Impactul pe care arestările l-au avut asupra societății a fost mult mai complex decât ar părea la o analiză de suprafață, acest lucru fiind dovedit și din prezentările inserate în conținutul studiului de față. Rupturile pe care autoritățile le produc în cadrul familiilor prin arestarea soților sunt însoțite de presiuni intense asupra soțiilor rămase acasă.

Famiiliile mutilate în urma arestării suferă o nouă lovitură la proces, când pedepsele, și așa nejustificat de mari pentru o vină inexistentă, sunt însoțite de confiscarea totală a averii. Astfel cei care refuzaseră să-și cedeze de bunăvoie pământul se vedeau în situația de a nu mai avea nici un drept asupra acestuia, în afara faptului că familiile lor puteau *să-l muncească* în cadrul gospodăriilor colective.

Dintre cei 73 care au fost condamnați între 22-24 decembrie la Deva, patru au fost condamnați la moarte și executați. Și-au pierdut astfel o dată cu pământul și viața.

Atunci când în unele cazuri familiilor celor arestați li s-a mai permis să locuiască în propriile lor case, acestea erau lipsite de intimitatea pe care o avuseseră înainte, fiind obligate de autorități să conlocuiască împreună cu chiriași, persoane dubioase, cu un comportament social neadecvat, care își datorau totul faptului că erau membrii de partid. Din partea acestor chiriași nedoriți familiile sunt adesea obligate să suporte diverse șicane, care vin în completarea nedreptăților provocate de autorități.

Soțiile “bandiților” nu sunt angajate, iar când apelează la Oficiul Forțelor de Muncă sunt repartizate în diferite posturi care nu corespund cu pregătirea lor profesională sau cu demnitatea unei femei.

Șicanele în mod repetat, trăind parcă cu o sabie a lui Damocles deasupra capului, în ultimă instanță sunt nevoite să înainteze acțiuni de divorț. Pronunțarea verdictului în aceste procese a reprezentat o descătușare, înlăturarea parțială a stigmatului reprezentat de statutul lor de “soții de bandiți”.

După divorț situația celor care au făcut acest pas se îmbunătățește în mod considerabil, având de acum posibilitatea de a se angaja într-un loc de muncă, care să le permită să se ocupe și de creșterea copiilor.

Dar calvarul familiilor nu se încheie aici. Și copii aveau să sufere de pe urma arestării părinților lor. Obligați pe de o parte să trăiască fără tată o perioadă de timp, între 6 luni și 6 ani, vor purta stigmatul “fiu sau fiică de condamnat politic” până în 1989. Astfel erau și ei pedepsiți să sufere de pe urma unei vini care nu le aparținea, și

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ A.I.I.O. interviu cu Lupu Cornel, n. 1925.

¹⁸ A.I.I.O. interviu cu Petica Ioan, n. 1916.

care în ceea ce-i privea pe părinții lor se datora faptului că au ținut la o bucată de pământ, moștenită din tată în fiu, care în anumite cazuri reprezenta și unica sursă de venit și baza întreținerii întregii familii.

Concluzia care se impune la finalul acestui studiu este aceea că procesul de colectivizare a agriculturii a avut un impact deosebit de puternic asupra spațiului privat și în mediul urban hunedorean. Ruperea legăturilor atât de strânse existente între proprietar și proprietatea sa a fost urmată de alte lovituri date “celulei de bază a societății” care a fost destrămată și pusă în situații care nu au mai fost cunoscute până atunci. Colectivizarea, însoțită de toate avaturile sale a constituit unul dintre pilonii de susținere a comunismului românesc și în același timp o nouă mare lovitură, după naționalizare, de data aceasta cu un impact mult mai puternic și mai dezastruos asupra familiei și spațiului privat românesc sub toate aspectele care îl caracterizează.

**COLLECTIVIZATION IMPACT ON ROMANIAN PRIVATE SPACE
IN HUNEDOARA - ORĂȘTIE REGION
(Abstract)**

This paper's aim is to prove that agriculture collectivization had a great impact on private space and urban territory in Hunedoara. The breaking of the relationships between the owner and his property was followed by other blows for 'the major cell of society' that was cleared away and pushed into new situations. Collectivization and its connotations were one of the most important base for Romanian communism and, in the same time, after nationalization, a great event having a huge negative impact on family and private property.